

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра фізики та інформаційних систем

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри фізики та інформаційних систем,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
_____ Віталій ГОЛЬСЬКИЙ
«_____» _____ 2025 р.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ
ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ У ФІЗИЦІ НА
НАВЧАЛЬНУ МОТИВАЦІЮ УЧНІВ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Предметна спеціальність: 014.08 Середня освіта (Фізика та астрономія)

Додаткова предметна спеціальність: 014.04 Середня освіта (Математика)

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації
Магістр середньої освіти.

Вчитель фізики та астрономії, вчитель математики

Автор роботи:
ПАНЕЙКО Оксана Ярославівна

_____ *підпис*

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук
ПАНЬКІВ Людмила Іванівна

_____ *підпис*

Дрогобич, 2025

АНОТАЦІЯ

Панейко О.Я. Дослідження впливу формувального оцінювання у фізиці на навчальну мотивацію учнів. Магістерська робота, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2025 р.

В магістерській роботі описано інструменти збору даних в процесі дослідження впливу формувального оцінювання на навчальну мотивацію учнів та елементи формувального оцінювання. Розроблено критерії оцінювання рівнів навчальної мотивації учнів, в основі якого лежить аналіз пізнавального інтересу, навчальної активності, самостійності у навчанні, відповідальності, емоційного ставлення до навчання. Порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп підтверджує позитивний вплив формувального оцінювання на мотивацію. Розроблено практичні рекомендації для вчителів щодо використання формувального оцінювання.

Ключові слова: освіта, формувальне оцінювання, елементи формувального оцінювання.

ABSTRACT

Paneiko O.Ya. Research into the impact of formative assessment in physics on students' learning motivation. Master work, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, 2025.

The master's thesis describes the data collection tools in the process of studying the influence of formative assessment on students' learning motivation and the elements of formative assessment. Criteria for assessing the levels of students' learning motivation have been developed, which are based on the analysis of cognitive interest, learning activity, independence in learning, responsibility, and emotional attitude to learning. A comparative analysis of the results of the experimental and control groups confirms the positive impact of formative assessment on motivation. Practical recommendations for teachers on the use of formative assessment have been developed.

Keywords: education, formative assessment, elements of formative assessment.

З М І С Т

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ТА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ	7
1.1. Поняття та зміст формувального оцінювання	7
1.2. Класифікація та методи формувального оцінювання	12
1.3. Психологічні та педагогічні аспекти навчальної мотивації	15
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ У ФІЗИЦІ НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ	20
2.1. Вибірка та характеристика учасників дослідження	20
2.2. Методи збору даних у процесі дослідження впливу формувального оцінювання на навчальну мотивацію	21
2.3. Критерії оцінювання рівня навчальної мотивації учнів	28
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ У ФІЗИЦІ НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ	30
3.1. Вплив формувального оцінювання на мотивацію учнів	30
3.2. Порівняння результатів до і після впровадження формувального оцінювання	30
РОЗДІЛ IV. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ЗЗСО СТОСОВНО ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ	35
4.1. Стратегії підвищення мотивації учнів через оцінювання	35
4.2. Рекомендації для вчителів щодо ефективного використання формувального оцінювання	37
4.3. Можливі труднощі щодо впровадження формувального оцінювання та шляхи їх подолання	41
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	45

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Виклики, які переживає наше суспільство, вимагають впровадження нової моделі освіти, яка б була спрямована не тільки на результат навчання, але й процес досягнення результатів. Освітні реформи, які за останні роки просунулися дуже швидкими темпами, особливо глибоко торкнулися системи оцінювання набутих знань. Відбувся відхід від традиційної системи оцінювання, яка спрямована на зовнішню мотивацію учнів до навчання. Цінності Нової української школи [14] та Закон України « Про повну загальну середню освіту» [5] акцентують увагу на внутрішній навчальній мотивації, надаючи перевагу формульованому оцінюванню знань, умінь, навичків. Формульоване оцінювання або «оцінювання для навчання» забезпечується через такі елементи, як зворотній зв'язок, рефлексію, рубрики, самооцінювання та взаємооцінювання. На даний час питання впливу формульованого оцінювання на навчальну мотивацію учнів вивчене недостатньо. В представленому магістерському дослідженні вивчався вплив формульованого оцінювання на навчальну мотивацію учнів на уроках фізики.

Мета дослідження. Дослідження впливу формульованого оцінювання у фізиці на навчальну мотивацію учнів, виявлення методів та елементів, за яких цей вплив буде ефективним і результативним.

Для виконання дослідження були поставлені наступні завдання:

- 1) Зробити аналіз теоретичних основ формульованого оцінювання та навчальної мотивації.
- 2) Вивчити методи дослідження впливу формульованого оцінювання на навчальну мотивацію.
- 3) На основі відомих методик розробити критерії оцінювання рівня навчальної мотивації учнів.
- 4) Надати рекомендації для вчителів закладів загальної середньої освіти щодо використання формульованого оцінювання.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає мотивація учнів до навчання в школі.

Предмет дослідження. Вплив формувального оцінювання у фізиці на рівень навчальної мотивації учнів.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерське дослідження складається з вступу, чотирьох розділів, висновку і списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи складає: 47 сторінок тексту, 5 таблиці, 5 рисунків.

Результати магістерського дослідження були апробовані в рамках XII-ої міжнародної науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету фізики, математики, економіки та інноваційних технологій «Актуальні проблеми сучасної науки», яка проходила 6-7 травня 2025 року в м. Дрогобич [1].

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ТА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ

1.1. Поняття та зміст формувального оцінювання

Формувальне оцінювання – це сучасний підхід до оцінювання, який спрямований не на фіксацію результатів, а на покращення процесу навчання. Оскільки головна мета – допомогти учню навчитися краще, а не просто оцінити те, що вже засвоєно. Іншими словами, це оцінювання для навчання, а не оцінювання навчання, як підсумкове [16].

Формувальне оцінювання пов'язане з такими важливими завданнями:

- 1) сприяти впевненості учня у власних силах;
- 2) надавати орієнтири, корисні поради на певних етапах навчання;
- 3) сигналізувати про складності;
- 4) забезпечувати діалог «учитель – учень»;
- 5) формувати стратегію успішного навчання.

В методичній літературі автори виділяють такі основні принципи формувального оцінювання [26]:

а) дитиноцентризм, де в центрі уваги є учень, оскільки мета, як покращити і розвивати навчання;

б) спрямовується вчителем, тому що автономія, академічна свобода, так як саме він визначає, що оцінювати, яким чином, як реагувати на інформацію, отриману в результаті оцінювання;

в) різнобічна результативність, особливо співучасть учня в оцінюванні, що розвиває навички самооцінювання, також учні глибше занурюються в матеріал, краще його засвоюють;

г) неперервність, де використовуючи набір простих технік, насамперед вчитель організовує зворотній зв'язок, до яких відносяться листи самооцінювання, ментальні карти, оцінювання за результатом;

д) опора на якісне викладання, оскільки формувальне оцінювання повинно базуватися на високому професіоналізмі вчителя.

Наприклад, формувальне оцінювання здійснюється через:

- педагогічне спостереження учителя за навчальною та іншими різновидами діяльності учнів;
- аналіз портфоліо учнівських робіт, попередніх навчальних досягнень учнів, також результатів їхніх діагностичних робіт;
- самооцінювання та взаємооцінювання результатів діяльності учнів;
- оцінювання особистісного розвитку та соціалізації учнів їхніми батьками;
- застосування прийомів отримання зворотного зв'язку щодо сприйняття та розуміння учнями навчального матеріалу.

Дуже важливо під час здійснення формувального оцінювання не протиставляти учнів один одному, акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учнів, а також враховувати, що оцінюється не учень, а його робота.

Формувальне оцінювання надає можливість для *вчителя* чітко сформулювати освітній результат, який потрібно отримати та оцінити в кожному окремому випадку та організувати, відповідно до цього, свою роботу; *учень* має бути суб'єктом освітньої та оцінювальної діяльності. Важливо, для учня, це вчитися на помилках і зрозуміти, що є важливим, а що другорядним; особливо зрозуміти, в яких випадках діяльності є успіхи, а також визначити, чого вони не знають, особливо - чого вони не вміють робити [22].

Важливо знати, що ціннісний аспект формувального оцінювання – це усвідомлення учнями, що до них ставляться, як до дорослих та компетентних людей, що у них є можливість проявити себе з кращої сторони; насамперед, вони можуть взяти ініціативу на себе, і що саме це ціниться на роботі; також їх заохочують приймати самостійні рішення та що їх думка має важливе значення.

Сутність формувального оцінювання полягає у тому, що:

а) важливо розуміти, що оцінювання для навчання, а не оцінювання навчання, також важливо розуміти, що відбувається під час навчального процесу, а не після його завершення;

б) звичайно, спрямоване на виявлення прогалин, корекцію помилок, розвиток навичок і саморефлексії, тому акцентується увага на зворотному зв'язку, учень отримує рекомендації, як покращити свої результати.

Основні інструменти та методи формувального оцінювання [11]:

Рубрики та чек-листи для самооцінювання - це інструменти формувального оцінювання, які допомагають учням усвідомлено оцінювати власне навчання, розуміти, що вже зроблено добре, а що ще потрібно покращити.

Рубрика – це таблиця або шкала з чітко визначеними критеріями та рівнями якості виконання роботи, вона показує, за якими показниками оцінюється завдання і що означає кожен рівень успішності.

Чек-лист – це список завдань, вимог або кроків, які потрібно виконати для досягнення мети, тому важливо, що учень відмічає, що вже зроблено, а що ще потребує доопрацювання. Чек-листи, показують ступінь виконання завдання, що зроблено.

Обидва інструменти сприяють саморефлексії, розвитку критичного мислення та усвідомленню власного прогресу.

Письмовий та усний зворотний зв'язок від учителя.

Письмовий та усний зворотний зв'язок від учителя, дуже важливі складові формувального оцінювання, які допомагають учням зрозуміти, наскільки добре вони виконали завдання, у чому їхні сильні сторони, і що потрібно покращити.

Наприклад, зворотний зв'язок – це інформація, яку вчитель надає учню про його навчальні досягнення, з метою підтримати подальший розвиток і вдосконалення результатів; метою є допомогти навчанню, а не просто оцінити.

Усний зворотний зв'язок, важлива безпосередня розмова між учителем і учнем про результати роботи. Зазвичай надається під час уроку, після відповіді, під час обговорення, або в індивідуальній бесіді.

Письмовий зворотний зв'язок, особливо коментарі, замітки чи рекомендації, які вчитель записує на роботі учня або у зошиті, чи у електронному документі, портфоліо. Важливо, щоб ефективний зворотний зв'язок був конкретним що чітко вказує, що саме добре, а що треба виправити; також позитивним, що підтримує мотивацію, а не принижує; корисним, що дає зрозумілі рекомендації для учня; своєчасним, коли надається одразу після виконання роботи; особливо зрозумілим для учня, без надто складних формулювань.

Усний зворотний зв'язок, насамперед це швидкий, емоційно підтримувальний, що допомагає одразу скоригувати дії. Письмовий зворотний зв'язок – це детальний, довготривалий, підходить для аналізу та планування подальших кроків. Разом вони створюють повну картину навчального прогресу й сприяють усвідомленому навчанню учнів.

Рефлексивні запитання

Рефлексивні запитання типу: «*Що я дізнався?*», «*Що було складно?*», «*Що я можу покращити?*» - це запитання, які спонукають учнів замислитися над власним навчанням, проаналізувати свої дії, усвідомити успіхи та труднощі. Вони є одними із ключових інструментів формування оцінювання, бо допомагають учням розвивати саморефлексію, критичне мислення й відповідальність за власні результати.

Сутність *рефлексивних запитань* полягає в тому, щоб допомогти учням зрозуміти, чого вони навчилися; визначити, що ще треба вдосконалити; усвідомити, як саме вони вчилися; які подальші кроки планувати у навчанні. Рефлексивні запитання мають бути відкритими, щоб відповідь не була лише «так» чи «ні». Наприклад, учні повинні мати час для роздумів і можливість висловитися вільно.

Учитель може використовувати рефлексивні питання усно або в обговоренні або письмово чи, наприклад, в анкеті, щоденнику, або рефлексивному аркуші [20].

Спостереження, портфоліо, міні-тести належать до методів формувального оцінювання, тобто таких, що не ставлять бал, а допомагають учителю та учневі зрозуміти рівень прогресу в навчанні.

Коротко охарактеризуємо ці методи.

- *Спостереження*, важливе систематичне відстеження вчителем діяльності, поведінки й навчальних дій учнів під час уроку, роботи в парах, групах, лабораторних роботах.

Мета цього методу полягає у виявленні, як учень мислить, ставить запитання, застосовує знання; побачити, які труднощі виникають; надати своєчасний усний або письмовий зворотний зв'язок.

У результаті учитель бачить індивідуальний прогрес, не ставлячи оцінки.

- *Портфоліо* – це індивідуальна збірка робіт учня, яка демонструє його навчальні досягнення, зусилля та розвиток у часі.

Метою є показати динаміку навчання «*як було*» і «*як стало*»; навчити учня аналізувати власний прогрес; сформувати відповідальність і самооцінку. В результаті учень бачить свій розвиток, учитель отримує якісну інформацію про навчальні зміни, без виставлення балів.

- *Міні-тести* – це коротка перевірка (3-5 запитань), яку проводять без оцінки в журнал, щоб з'ясувати, що учні вже розуміють, а що треба повторити.

Мета цього методу - оцінити розуміння ключових понять після пояснення теми; виявити прогалини, щоб скоригувати навчання; надати зворотний зв'язок без стресу оцінювання.

В результаті учитель отримує діагностичну інформацію, учень – зворотний зв'язок, без тиску оцінки.

- Наприклад, переваги:
- а) підвищує мотивацію до навчання;
  - б) формує відповідальність за власне навчання;
  - в) сприяє розвитку критичного мислення та навичок саморефлексії;
  - г) створює партнерські стосунки між учнем і вчителем.

Цей підхід активно впроваджується в межах Нової української школи (НУШ), як частина компетентнісного навчання [18, 3].

1.2. Класифікація та методи формувального оцінювання

Формувальне оцінювання – це про покращення якості викладання та підвищення ефективності освітнього процесу. За допомогою нього вчитель може оцінити не лише академічні результати, а й дослідити індивідуальні особливості учнів. Усе просто: для того, щоб процес був результативним, варто опанувати інструменти та методи формувального оцінювання.

Класифікація формувального оцінювання

За джерелом оцінювання:

- а) самооцінювання* – учень сам аналізує свої досягнення;
  - б) взаємооцінювання* – учні оцінюють роботу одне одного;
  - в) оцінювання вчителем* – надається зворотний зв'язок без виставлення оцінки.
- Усі ці види можуть поєднуватися в навчальному процесі для створення повної картини розвитку учня.

За формою проведення:

- а) усне* (обговорення, запитання, рефлексія);
- б) письмове* (щоденники, анкети, чек-листи);
- с) візуальне* (сигнали руками, картки, світлофор);

За часом застосування:

- а) поточне* – під час вивчення теми;
- б) проміжне* – після завершення частини матеріалу;
- с) підсумкове формувальне* – перед переходом до нової теми (не плутати з традиційним підсумковим оцінюванням).

10 методів формувального оцінювання:

Оцінювання за рівнем досягнення цілей: вчителі можуть використовувати цей метод, щоб оцінити, наскільки добре учень досяг цілей.

Самооцінювання: звичайно цей метод полягає в тому, щоб учні оцінювали свої власні досягнення та успіхи. Вони можуть складати списки своїх досягнень та

порівнювати їх з попередніми результатами. Наприклад, учень може оцінити свою здатність до розв'язання фізичних та математичних задач.

Оцінювання за зразками робіт: вчителі можуть використовувати зразки робіт, щоб допомогти учням зрозуміти, як потрібно виконувати завдання. Вони можуть також порівнювати роботу учня зі зразковим виконанням завдання.

Оцінювання порівнянням з іншими учнями: цей метод полягає в тому, щоб порівнювати досягнення учня з іншими учнями. Наприклад, учитель може порівняти результати тестів різних учнів, щоб встановити, хто отримав найвищий бал.

Оцінювання за допомогою портфоліо: учні можуть збирати свої роботи в портфоліо, щоб продемонструвати свій розвиток і досягнення. Вчителі можуть оцінювати портфоліо, щоб продемонструвати свій розвиток і досягнення. Також, вчителі можуть оцінювати портфоліо учня, щоб зрозуміти, наскільки добре він розвивається в різних аспектах.

Оцінювання за допомогою рефлексії: учні можуть самостійно рефлексувати про свої досягнення та процес навчання. Вчителі можуть оцінювати рефлексії учнів і використовувати їх, як джерело інформації для подальшого навчання.

Оцінювання за допомогою тестів: тести можуть допомогти вчителям оцінити рівень розуміння та засвоєння учнями певних тем. Вчителі можуть використовувати різні види тестів, наприклад, тест з вибором однієї правильної відповіді або тест на зіставлення.

Оцінювання за допомогою асоціацій: учні можуть створювати асоціації з вивченими термінами й поняттями, що допоможе їм краще запам'ятовувати й зрозуміти матеріал. Вчителі можуть оцінювати учнів за їх здатність до створення асоціацій та їх використання для запам'ятовування матеріалу.

Оцінювання за допомогою інтерактивних методів: учні можуть брати участь у різних інтерактивних методах, таких як дискусії, рольові ігри, взаємне оцінювання тощо. Вчителі можуть оцінювати учнів за їх участь і внесок у процес навчання з використанням критеріїв, встановлених заздалегідь.

Оцінювання за допомогою проєктів: учні можуть працювати над проєктами, які дозволяють їм застосовувати знання та навички, отримані під час навчання. Вчителі можуть оцінювати проєкт з використанням критеріїв заздалегідь.

Методи та прийоми формувального оцінювання.

Ось деякі ефективні техніки, які можна використовувати на практиці:

- а) «Світлофор» - учні показують картки трьох кольорів: зелений (зрозуміло), жовтий (частково), червоний (незрозуміло);
- б) «Сигнали рукою» - великий палець вгору/вбік/вниз для швидкої оцінки розуміння;
- в) «Дошка очікувань» - учні записують, що хочуть дізнатися, і повертаються до цього наприкінці уроку;
- г) «Три речення» - учень формулює три ключові думки з теми;
- д) «Квиток на вихід» - коротка відповідь на запитання перед завершенням уроку.
- е) «Письмовий зворотний зв'язок» - учитель надає коментарі до роботи без оцінки.
- є) «Рефлексивне коло» - учні діляться враженнями та труднощами після заняття.
- ж) «Дослідницька пропозиція» - учні формулюють ідеї для подальшого вивчення теми.

Ці методи сприяють розвитку критичного мислення, самостійності та відповідальності за власне навчання [24].

Формувальне оцінювання найефективніше, коли: 1) має ***чіткі критерії***; спрямоване на ***покращення навчання***, а не на контроль; 2) є ***регулярним і дружнім***; 3) залучає ***самих учнів*** до процесу оцінювання.

Методи та прийоми формувального оцінювання є важливим складником сучасного освітнього процесу, оскільки вони спрямовані не на контроль чи виставлення оцінок, а на підтримку навчання і розвитку учня. Їхнє головне завдання – виявити рівень розуміння матеріалу, допомогти учням усвідомити власні успіхи та труднощі, а також надати зворотний зв'язок, який сприяє подальшому зростанню.

Застосування різноманітних прийомів – таких як «Світлофор», «Квіток на вихід» - дозволяє зробити навчання більш активним, рефлексивним і особистісно орієнтованим. Учні стають співучасниками процесу навчання, навчаються аналізувати власну діяльність і брати відповідальність за результати.

Отже, можна зробити висновок, що формувальне оцінювання є ефективним інструментом підвищення якості освіти, бо воно не лише покращує результати навчання, а й формує в учнів мотивацію, самостійність і критичне мислення. Його впровадження робить навчальний процес більш гуманним, партнерським і спрямованим на успіх кожного учня.

1.3. Психологічні та педагогічні аспекти навчальної мотивації

Психолого-педагогічні аспекти навчальної мотивації – це комплексне питання, яке охоплює вивчення внутрішніх і зовнішніх чинників, що спонукають учня до навчання, а також педагогічні умови, які сприяють формуванню стійкого інтересу до пізнання.

Навчальна мотивація – це система спонукань, що визначають активність учня в освітньому процесі. Вона проявляється у прагненні здобувати знання, розвивати вміння, досягати успіху в навчальній діяльності.

Основні види мотивації: а) *внутрішня мотивація* – інтерес до самого процесу навчання, пізнання, саморозвитку (прагнення зрозуміти, дізнатися нове, досягти компетентності); б) *зовнішня мотивація* – орієнтація на оцінку, похвалу, уникнення покарання, отримання нагороди чи соціального статусу.

Психологічні чинники мотивації [10]:

- інтелектуальні особливості особистості;
- емоційно-вольова сфера;
- самооцінка та рівень домагань;
- потреба в самореалізації;
- соціальне оточення (родина, однокласники, учитель).

Психологічні аспекти навчальної мотивації.

- **мотиви навчання:** включають внутрішні (інтерес до знань, самореалізація) та зовнішні (оцінки, похвала, соціальний статус) чинники;
- **вікові особливості:** мотивація змінюється з віком – молодші школярі більше орієнтовані на емоційне схвалення, старші – на самостійність і досягнення;
- **психологічні принципи:** важливо враховувати потреби, інтереси, емоційний стан учня, а також створювати ситуації успіху;

Педагогічні аспекти формування навчальної мотивації [9, 17].

Педагогічна діяльність спрямована на створення таких умов, у яких навчання сприймається учнем, як значуща, цікава і посильна діяльність.

Основні педагогічні умови:

- **Особистісно орієнтоване навчання** – урахування індивідуальних потреб, здібностей, темпу розвитку.
- **Суб'єкт - суб'єктна взаємодія** між учителем і учнем (партнерські стосунки).
- **Створення ситуацій успіху** – учень має відчувати власну компетентність і прогрес.
- **Використання активних методів навчання** (ігрові, проєктні, дослідницькі, інтерактивні технології).
- **Підтримка позитивного емоційного фону** на уроці.
- **Рефлексія та самооцінювання** – сприяють усвідомленню власних досягнень.

Умови формування мотивації: позитивний мікроклімат у класі, підтримка вчителя, цікаві методи навчання, індивідуальний підхід.

- *Методи підвищення мотивації*: використання інтерактивних технологій, проєктної діяльності, рефлексії, а також залучення учнів до вибору форм навчання.
- *Мотивація майбутніх педагогів*: дослідження показують, що мотивація студентів педагогічних спеціальностей формується під впливом особистісних цінностей, професійних орієнтацій і освітнього середовища.

Шляхи розвитку навчальної мотивації.

1. Формування усвідомленої мети навчання;
2. Зв'язок навчального матеріалу з життєвими ситуаціями;
3. Надання учням права вибору (завдання, форми діяльності);
4. Підтримка позитивної самооцінки;
5. Використання технологій гейміфікації та цифрових інструментів, що стимулюють інтерес.

Психолого-педагогічні аспекти навчальної мотивації полягають у гармонійному поєднанні внутрішніх потреб учня з педагогічними стратегіями вчителя. Оскільки, від рівня сформованості мотивації залежить успішність, саморозвиток та ставлення дитини до навчання протягом життя [19].

Взаємозв'язок між оцінюванням та мотивацією учнів.

Взаємозв'язок між оцінюванням та мотивацією учнів є надзвичайно важливим для ефективного навчального процесу. Оцінювання може, як стимулювати, так і пригнічувати бажання учня вчитися – усе залежить від його форми, змісту та подачі [20, 21].

Роль оцінювання у формуванні мотивації: оцінювання виконує дві основні функції: контрольну – показує, наскільки учень засвоїв матеріал; мотиваційну – стимулює інтерес до навчання, прагнення до самовдосконалення. Тип і спосіб оцінювання визначають, чи буде воно мотивувальним або демотивувальним.

Види оцінювання та їхній вплив на мотивацію:

формувальне (поточне) оцінювання (без балів, із зворотним зв'язком) підвищує *внутрішню мотивацію*, бо учень бачить прогрес і розуміє, як покращити результат, а також створює атмосферу *підтримки*, а не страху перед помилкою; сумативне (підсумкове) оцінювання (традиційні оцінки, тести); може стимулювати *зовнішню мотивацію* – бажання отримати високий бал, але при надмірному акценті на оцінках – *знижує інтерес до самого навчання*, викликає стрес і страх помилок.

Самооцінювання та взаємооцінювання: формують *відповідальність за власне навчання*; також сприяють розвитку *рефлексії та критичного мислення*.

Позитивне і негативне оцінювання:

Позитивне оцінювання (похвала, конструктивний фідбек, відзначення прогресу) підсилює мотивацію, формує впевненість і бажання вдосконалюватись.

Негативне оцінювання (критика без рекомендацій, приниження, порівняння з іншими) знижує самооцінку, викликає страх помилки та втрату інтересу.

Принципи мотиваційно ефективного оцінювання [21]:

- а) *прозорість критеріїв* – учні мають розуміти, за що їх оцінюють;
- б) *орієнтація на прогрес*, а не лише на результат;
- в) *індивідуальний підхід* – врахування стартових можливостей учня;
- г) *зворотний зв'язок* – підтримка і рекомендації, а не лише вердикт;
- д) *підтримка автономії учня* – можливість брати участь у виборі форм оцінювання.

Оцінювання – це не просто засіб вимірювання знань, а **інструмент педагогічного впливу**, який може або стимулювати пізнавальну активність, або, навпаки, її гальмувати. Ефективна система оцінювання має сприяти розвитку внутрішньої мотивації, самостійності й відповідальності учнів за результати власного навчання.

Практичні поради для педагогів

Оцінювання має бути зрозумілим, прозорим і конструктивним; важливо пояснювати критерії успіху та давати учням можливість самостійно оцінити свій прогрес; зворотний зв'язок має бути позитивним і орієнтованим на розвиток, а не на покарання.

Оцінювання безпосередньо впливає на мотивацію учнів, важливо конструктивне та формувальне оцінювання підвищує внутрішню мотивацію, підтримує пізнавальний інтерес, формує впевненість у власних силах і прагнення до самовдосконалення. Наприклад, оцінювання, орієнтоване лише на підсумковий результат або використане, як критика без рекомендацій, може знижувати самооцінку, викликати страх помилки та демотивувати. Тому ефективне оцінювання має бути прозорим, орієнтованим на прогрес і доповненим конструктивним зворотним зв'язком.

Отже, для того, щоб оцінювання стало ефективним мотиватором, необхідно враховувати різноманітні фактори, такі як вид оцінювання, його регулярність, об'єктивність і прозорість критеріїв. Правильно організоване оцінювання може сприяти підвищенню якості навчання і досягненню високих результатів.

Оцінювання не повинно бути лише кінцевою метою, а засобом для досягнення більш глобальних цілей: розвитку критичного мислення, творчих здібностей, навичок співпраці та самостійного навчання [23].

РОЗДІЛ II

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ У ФІЗИЦІ НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ

2.1. Вибірка та характеристика учасників дослідження

У дослідженні впливу формувального оцінювання на мотивацію учнів взяли участь школярі 7–8 класів Рибницького закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) I-II ступенів Східницької селищної ради, Дрогобицького району. Мотивом для вибору учасників саме цих класів було те, що вони навчаються за програмою Нової української школи. Крім цього, з точки зору вікової психології, ці категорії близькі. Усі учасники дослідження мають різний рівень навчальних досягнень, а також різну мотивацію до навчання. Загальна кількість учнів, які стали учасниками дослідження складала 30 осіб, з них 15 це експериментальна група, 15 – контрольна. До експериментальної групи увійшли учні 8-го класу, а до контрольної групи, відповідно, - 7-го класу. За віком учасники дослідження належали до діапазону 13-14 років.

Для учнів експериментальної групи були запроваджені елементи формувального оцінювання. Були використані такі елементи формувального оцінювання як: зворотний зв'язок, питання рефлексії, рубрики, самооцінювання. Учні контрольної групи навчалися за системою оцінювання за групами результатів. Ця система оцінювання була запроваджена наказом МОН України від 02.08.2024 року №1093 [12], яка передбачає виставлення оцінок за групами результатів, а семестрова оцінка виводиться на основі цих груп. Метою цього нововведення було показати не тільки суб'єктивні оцінки, але й продемонструвати набуті компетентності в процесі навчання. До таких груп належать:

ГР1 – проводить дослідження природи;

ГР2 – здійснює пошук та опрацьовує інформацію;

ГР3 – усвідомлює закономірності природи.

2.2. Методи збору даних у процесі дослідження впливу формувального оцінювання на навчальну мотивацію

Для дослідження впливу формувального оцінювання на мотивацію навчання учнів необхідно було провести збір даних. Для збору даних ми використали такі інструменти як: *анкетування, спостереження, інтерв'ювання учителя, педагогічне дослідження* [13].

Анкетування.

Анкетування учасників дослідження проводилося для того, щоб виявити рівень навчальної мотивації, ставлення до формувального оцінювання, яку емоцію проявляли учні в процесі навчання. Важливе значення в анкетуванні має валідність (достовірність) запитань. Тому нами було проведено пілотне тестування на малій групі (7 чоловік) з метою виявлення зрозумілості питань опитувальника та однозначності відповідей. На основі зворотного зв'язку та аналізу питання коригувалися.

Анкетування учасників проводили до початку дослідження і після його закінчення.

Для прикладу наведемо зміст анкети, яка складається з 7 запитань. Які призначені для виявлення рівня навчальної мотивації та ставлення до формувального оцінювання. Анкета містила відкриті і закриті запитання, а також варіанти відповідей.

Приклади запитань:

- 1. Що вас більше мотивує: оцінка чи коментар учителя?*
- 2. Чи відчуваєте ви підтримку під час навчання?*
- 3. Наскільки вам зрозуміло, що саме очікується від вас у завданні?*
- 4. Чи допомагає вам зворотний зв'язок краще розуміти матеріал?*
- 5. Як часто ви переглядаєте свої помилки після отримання зворотного зв'язку?*
- 6. Чи подобається вам оцінювати власну роботу?*
- 7. Чи допомагає вам самооцінювання краще розуміти власні успіхи?*

Варіанти відповідей: «Завжди», «Часто», «Іноді», «Ніколи».

Спостереження.

Спостереження проводилося для того, щоб оцінити навчальну поведінку учасників дослідження. Ми спостерігали за їхньою активністю на уроках щодо відповідей на питання вчителя, за участю в дискусіях, наскільки вони є самостійними у своїх судженнях. Нами була розроблена карта спостереження для вчителя фізики для розділу «Електричні явища». На нашу думку, вона допоможе вчителю оцінити рівень сформованості ключових та предметних компетентностей. Ми оцінювали такі критерії: Розуміння понять (сила струму, напруга), Виконання вимірювань, Робота з приладами, Робота в групах, Дотримання правил техніки безпеки. Розробили пояснення до обраних критеріїв. Результат оцінювали як: «високий», «середній», «низький».

*Карта спостереження
для теми уроку «Характеристики електричного струму»*

Таблиця 2.1.1

Карта спостереження

<i>Учень/учениця</i>	<i>Розуміння понять (сила струму, напруга)</i>	<i>Виконання вимірювань</i>	<i>Робота з приладами</i>	<i>Робота в групах</i>	<i>Дотримання правил техніки безпеки</i>
<i>Учень №1</i>	☐ високий ☐ середній ☐ низький	☐ точно ☐ частково ☐ неточно	☐ впевнено ☐ обережно ☐ низький	☐ активний ☐ частково ☐ пасивний	☐ дотримується ☐ порушує
.....					
<i>Учень № 15</i>					

Пояснення до критеріїв:

- *Розуміння понять*: чи орієнтується школяр у фізичних термінах, формулах, позначеннях фізичних величин, одиницях вимірювання.

- ✚ *Виконання вимірювань*: точність вимірювань, самостійність вимірювань сили струму амперметром і напруги вольтметром.
- ✚ *Робота з приладами*: вміння складати електричні кола, правильне під'єднання амперметра і вольтметра в електричне коло.
- ✚ *Робота в групах*: розподіл активностей в групі, взаємодія між учнями, взаєморозуміння.
- ✚ *Техніка безпеки*: дотримання техніки безпеки при роботі з електроприладами.

Інтерв'ювання учителів.

Інтерв'ю, як елемент формувального оцінювання застосовувався для реєстрації змін у поведінці та мотивації учасників дослідження. В інтерв'юванні брали участь тільки вчителі фізики. Ставилися запитання такого типу:

Як учні ставляться до формувального оцінювання?

Як формувальне оцінювання впливає на успішність учнів?

Чи відбуваються зміни у ставленні учнів до навчання?

Як учні реагують на зворотній зв'язок?

Які інструменти формувального оцінювання застосовуєте найчастіше?

Які цифрові інструменти використовуєте для формувального оцінювання?

Як ставляться учні до самооцінювання і взаємооцінювання?

Фрагмент інтерв'ю з учителем

Вітаю! Назвіть Ваше прізвище та ім'я. Яку дисципліну викладаєте і як довго ви працюєте вчителем в даному освітньому закладі?

Що Вам відомо про формувальне оцінювання учнів?

Запитання:

Як учні ставляться до формувального оцінювання?

Відповідь:

«Я зауважила, що школярі стали відкритішими до спілкування. Вони охоче дискутують з теми уроку, не бояться робити помилки. Саме зворотний зв'язок

є тим інструментом, який допомагає їм краще зрозуміти, який саме навчальний матеріал потрібно ще переосмислити, вивчити, удосконалити. Особливо позитивно реагують відмінники, вони раніше боялися, що у разі неправильної відповіді, їм буде занижена оцінка».

Педагогічне дослідження

Педагогічне дослідження мало на меті виявити чи впливає формувальне оцінювання на покращення мотивації учнів до навчання. Експеримент тривав 6 тижнів.

В експериментальній групі, а це учні 8-го класу, вчителі фізики на кожному уроці застосовували елементи формувального оцінювання: *зворотній зв'язок, рефлексію, рубрики, самооцінювання.*

Результати навчання у контрольній групі оцінювалися за групами результатів.

Вчителями занотовувалися:

- ✓ зміни в активності учнів;
- ✓ частота участі в обговореннях;
- ✓ рівень самостійності;
- ✓ емоційне ставлення до навчання.

Звичайно, що починаючи дослідження, ми зі всією відповідальністю підійшли до етичних аспектів.

Всі учасники дослідження були ознайомлені з метою дослідження, отримано письмову згоду від одного із батьків учнів на залучення їх до дослідження, збережена конфіденційність, а також добровільність участі в дослідженні.

Серед елементів формувального оцінювання важливе місце належить рефлексії. Після пояснення теми уроку вчитель/вчителька обов'язково відводять час на повторення. Це може бути усна чи письмова відповідь, фронтальне опитування, завдання в групах, розіграна ситуація, заповнення таблиць. Під час рефлексії з'ясовуються питання, які потрібно доопрацювати, доповнити, пояснити ще раз.

Рис.2.1.1. Види рефлексії [27]

Наведемо приклад *Щоденника рефлексії*, який можна застосувати до будь якої теми уроку з фізики.

Приклад Щоденника рефлексії

Дата проведення уроку: _____

Тема уроку _____

1. *Про що я сьогодні дізналася/дізнався на уроці? (формули, явища, поняття, нові знання)* _____
2. *Що було для мене складним? (труднощі, не зрозумілі моменти)* _____
3. *Що мене здивувало або зацікавило? (дослід, цікавий факт, життєва ситуація)* _____
4. *Як я можу застосувати ці знання? (де у повсякденному житті я можу використати здобуті знання)* _____

5. Які помилки я зробила/зробив? Чому? (Рефлексія над процесом розв'язування задач чи виконання практичної роботи) _____
6. Що я хочу повторити або вивчити глибше? (Назвати теми, які потребують додаткового вивчення) _____
7. Який у мене настрій під час уроку? (емоційна рефлексія) _____

Фрагмент рефлексивного щоденника учня

Дата: 12.10.2025

Тема уроку: *Агрегатні стани речовини*

Що я дізналася: *Я зрозуміла, що речовина може перебувати у трьох агрегатних станах: рідкому, твердому та газоподібному.*

Які труднощі виникли: *Пояснити зміну енергії при переході речовини, наприклад, води з одного агрегатного стану в інший.*

Що я хочу покращити: *Навчитися застосовувати здобуті знання на практиці у повсякденному житті.*

Моя оцінка уроку: 5/5 – *було цікаво, я отримала нові знання, деякі моменти мене навіть приємно здивували.*

Рубрика

Рубрика є одним із елементів формувального оцінювання. Вона допоможе об'єктивно оцінити роботу учня за ключовими критеріями. Нами були розроблені наступні критерії: теоретичне обґрунтування теми лабораторної роботи, планування експерименту, точність вимірювань, обробка результатів вимірювання, аналіз експерименту і висновки, оформлення роботи. Кожний критерій оцінювався за рівнями: високий, середній, низький у 3-х бальній системі. Дані дослідження представлені в таблиці 2.1.2.

Рубрика оцінювання лабораторної роботи на тему

«Дослідження закону Ома для ділянки кола»

Таблиця 2.1.2

Рубрика оцінювання лабораторної роботи

Критерій	Високий рівень (3 бали)	Середній рівень (2 бали)	Низький рівень (1 бал)
Теоретичне обґрунтування	Учень чітко пояснює суть закону Ома, формулу, одиниці вимірювання	Пояснення частково правильні, є неточності	Пояснення поверхневі або відсутні
Планування експерименту	Обрано логічну послідовність дій, правильно підібрано прилади	План частково логічний, є недоліки у виборі приладів	Відсутність чіткого плану або неправильний вибір приладів
Точність вимірювань	Дані точні, вимірювання проведено уважно, враховано похибки	Є незначні помилки або неточності	Багато помилок, похибки не враховано
Обробка результатів	Розрахунки правильні, побудовано графік залежності I від U , визначено R	Розрахунки частково правильні, графік побудовано з помилками	Розрахунки неправильні, графік не побудовано або некоректний
Аналіз і висновки	Висновки логічні, узгоджуються з теорією, зроблено порівняння з очікуваними результатами	Висновки частково обґрунтовані, є неточності	Висновки не обґрунтовані або відсутні
Оформлення роботи	Робота оформлена акуратно, структуровано, з дотриманням вимог	Оформлення частково відповідає вимогам	Робота неструктурована, оформлення не відповідає вимогам

Одним з елементів формувального оцінювання є зворотній зв'язок. Зворотній зв'язок має певні окреслені завдання. Ці завдання представлені на рисунку 2.1.2.

Рис.2.1.2. Завдання зворотного зв'язку [27]

Приклад зворотного зв'язку від учителя

Завдання: *Виконання проєкту на тему: «Виготовлення моделі термоса»*

Коментар учителя:

- Сильні сторони: *грамотно сформульований і написаний паспорт проєкту, модель термоса виконана акуратно, використано усі описані в обладнанні матеріали, а також модель пройшла випробування.*
- Що можна покращити: *дизайн термоса, ізоляцію.*
- Рекомендація: *спробувати використати в якості ізоляційного матеріалу медичну вату.*

Важливим елементом формувального оцінювання яким послуговуються педагоги є *самооцінювання*. Самооцінювання застосовується для того, щоб учень чи учениця усвідомили свої сильні сторони, визначилися з орієнтирами у навчанні, повірили в себе.

2.3. Критерії оцінювання рівня навчальної мотивації учнів

Навчання сьогодні – це про креативність, творчість, критичне мислення, гнучкість. Навчальна мотивація базується на *внутрішній мотивації*. За концепцією Деніела Пінка, в основі внутрішньої мотивації лежить свобода. В

сучасному освітньому середовищі учень / учениця хоче мати самостійний вибір, розвиватися в чомусь цікавому, важливому для себе; хоче бути почутим.

Для оцінювання рівня навчальної мотивації нами були розроблені критерії, які представлені в таблиці 2.1.3

Таблиця 2.1.3.

<i>Критерій</i>	<i>Опис</i>
<i>Пізнавальний інтерес</i>	<i>Чи прагне учень дізнатися більше, ставить запитання</i>
<i>Навчальна активність</i>	<i>Участь у дискусіях, виконання завдань, ініціатива</i>
<i>Самостійність</i>	<i>Здатність працювати без постійного контролю</i>
<i>Відповідальність</i>	<i>Ставлення до навчання, виконання завдань у термін</i>
<i>Емоційне ставлення</i>	<i>Радість, задоволення або тривога, страх, байдужість до навчання</i>

Кожен критерій оцінювався за шкалою від 1 до 5 балів.

Високий рівень мотивації: переважають бали 5 і 4.

Середній рівень мотивації: переважають бали 4 і 3.

Низький рівень мотивації: переважають бали 3 і 2.

Дуже низький рівень мотивації: переважають бали 2 і 1.

РОЗДІЛ III

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ У ФІЗИЦІ НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ

3.1. Вплив формувального оцінювання на мотивацію учнів

В основі оцінювання рівня навчальної мотивації лежить аналіз пізнавального інтересу, навчальної активності, самостійності у навчанні, відповідальності, емоційного ставлення до навчання [24].

Після завершення формувального етапу дослідження було проведено повторне анкетування учнів, а також аналіз спостережень і інтерв'ю з вчителями. Отримані дані дозволили порівняти рівень навчальної мотивації учнів до і після впровадження формувального оцінювання.

Усі критерії мотивації продемонстрували позитивну динаміку в експериментальній групі, у контрольній групі спостерігалися незначні зміни.

3.2. Порівняння результатів до і після впровадження формувального оцінювання

Таблиця оцінювання навчальної мотивації для кожного учня після впровадження формувального оцінювання:

Таблиця 3.1.1

Таблиця оцінювання навчальної мотивації учнів

<i>Прізвище учня</i>	<i>Пізнаваль- ний інтерес</i>	<i>Навчальн а активніс ть</i>	<i>Самостій- ність</i>	<i>Відповідаль- ність</i>	<i>Емоційне ставлення</i>
<i>Учень №1</i>	4	4	3	4	5
<i>Учень № 2</i>	3	3	3	3	4
...					
<i>Учень №15</i>	5	4	3	3	4

Найбільше зростання спостерігається в емоційному ставленні та пізнавальному інтересі – 1,2 бали, що свідчить про *позитивний вплив* формувального оцінювання на емоційний комфорт і зацікавленість учнів дізнатися більше на уроці. Дані зміни оцінювання навчальної мотивації в експериментальній групі «до» і «після» впровадження формувального оцінювання представлені у таблиці 3.1.2.

Таблиця 3.1.2

Порівняльна таблиця оцінювання навчальної мотивації

<i>Критерій мотивації</i>	<i>Експериментальна група (До)</i>	<i>Експериментальна група (Після)</i>	<i>Контроль на група (До)</i>	<i>Контроль на група (Після)</i>
<i>Пізнавальний інтерес</i>	3,1	4,3	3,2	3,3
<i>Навчальна активність</i>	2,9	4,1	3,0	3,1
<i>Самостійність</i>	2,8	4,0	2,9	3,0
<i>Відповідальність</i>	3,0	4,2	3,1	3,2
<i>Емоційне ставлення</i>	3,2	4,4	3,3	3,3

За результатами аналізу зміни оцінювання навчальної мотивації в експериментальній групі «до» і «після» впровадження формувального оцінювання було побудовано графік у вигляді стовпчикової діаграми, рисунок 3.1.1. Аналогічний графік було побудовано і для контрольної групи, рисунок 3.1.2. З графіка видно, що в контрольній групі зміни оцінювання навчальної мотивації учнів були не значні.

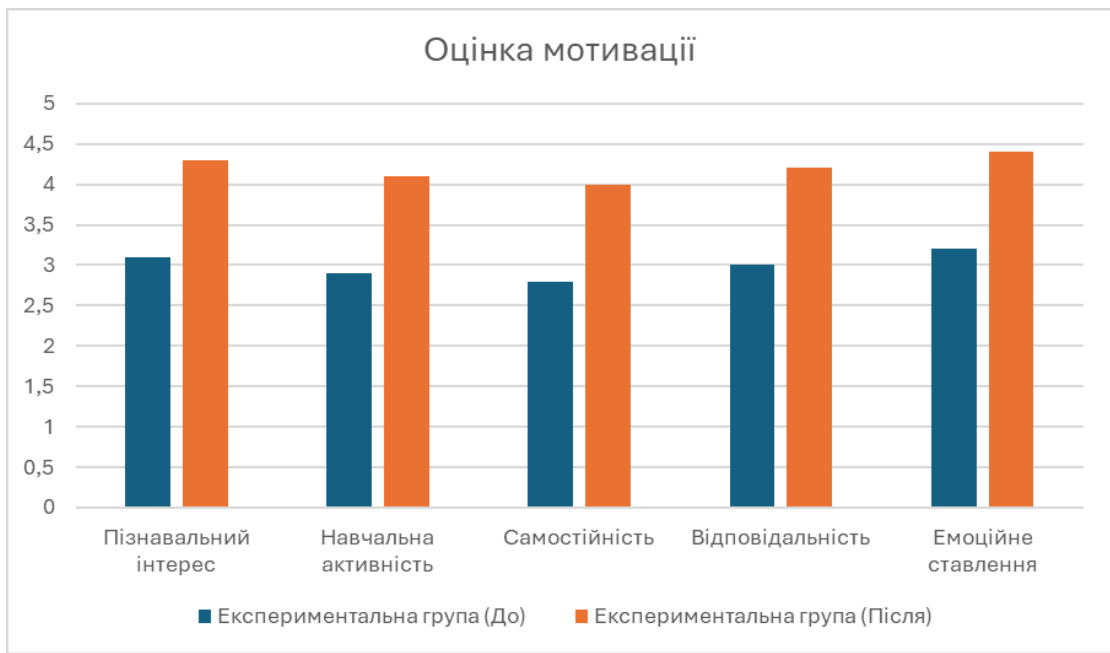

Рис. 3.1.1. Результати аналізу зміни оцінювання навчальної мотивації в експериментальній групі «до» і «після» впровадження формульованого оцінювання.

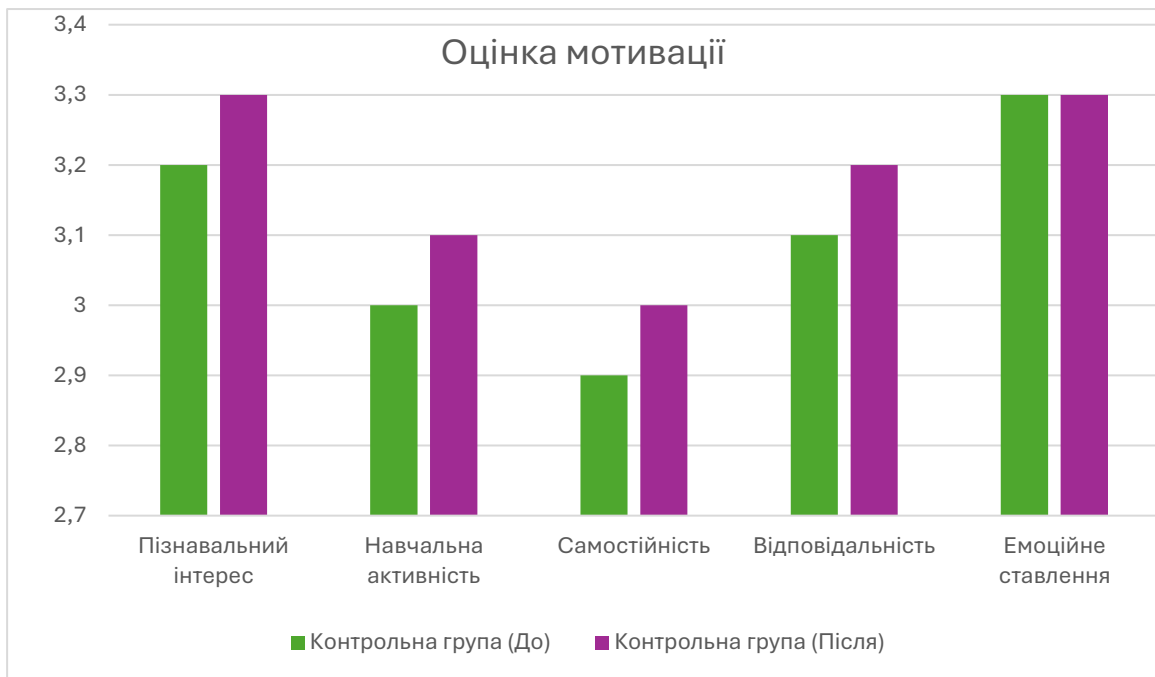

Рис.3.1.2. Результати аналізу зміни оцінювання навчальної мотивації в контрольній групі «до» і «після» впровадження формувального оцінювання в експериментальній групі.

Під час аналізу анкет учні відзначили, які елементи формувального оцінювання їх мотивують до навчання: зворотній зв'язок – 52 %, самооцінювання – 8 %, рубрики – 12 %, щоденник рефлексії – 28 %. Дані опитування представлені на рисунку 3.1.3.

Анкетування показало, що 52% учнів експериментальної групи відзначили зворотній зв'язок, як найбільш корисний і мотивуючий елемент формувального оцінювання.

Рис. 3.1.3. Результати аналізу анкетування. Кругова діаграма елементів формувального оцінювання

Спостереження виявили зростання активності на уроках, збільшення кількості запитань, ініціативи та самостійних дій.

Інтерв'ю з учителями фізики підтвердили, що учні стали відкритішими до навчання, менше боялися помилок, охоче брали участь у самооцінюванні.

Отже, з аналізу дослідження впливу формувального оцінювання на навчальну мотивацію учнів, можна зробити такі висновки:

1. Формувальне оцінювання позитивно вплинуло на всі критерії мотивації.
2. Найбільші зміни спостерігалися в емоційному ставленні до навчання та навчальній активності учнів.
3. Учні стали більш самостійними, відповідальними та зацікавленими у навчанні.
4. У контрольній групі зміни були незначними, що підтверджує ефективність формувального підходу.

РОЗДІЛ IV

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ЗЗСО СТОСОВНО ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

4.1. Стратегії підвищення мотивації учнів через оцінювання

Оцінювання може бути не лише способом перевірки знань, а й потужним інструментом мотивації учнів [4, 6].

Формувальне оцінювання (оцінювання для навчання).

Мета: допомогти учням зрозуміти, де вони перебувають у навчанні та як можуть покращитись.

Стратегії:

Зворотний зв'язок, орієнтований на розвиток, а не лише на помилки. Приклад: замість сказати «неправильно», «спробуйте пояснити, чому ти так думаєш, і знайти ще один приклад».

Критерії успіху в доступній формі: учні розуміють, за що саме отримують оцінку.

Самооцінювання та взаємооцінювання: учні порівнюють власну роботу з еталоном, що розвиває саморефлексію, особливо *малі кроки до великої мети:* розбивати складні завдання на етапи, щоб кожен відчував поступ.

Підтримка внутрішньої мотивації.

Мета: викликати бажання вчитися заради пізнання, а не лише заради оцінки.

Стратегії: *наголос на особистому зростанні, порівнювати учня із самим собою, а не з іншими.*

Вибір та автономія, коли дозволити учням обирати формат виконання завдання чи спосіб демонстрації знань. Оскільки, оцінювання, як діалог, щоб обговорювати з учнями результати та шляхи покращення. *Визнання зусиль,* коли хвалити не лише за результат, а й за старання, наполегливість, ініціативу.

Поєднання формувального й підсумкового оцінювання.

Мета: щоб оцінка була не «вироком», а підсумком шляху навчання.

Стратегії: можливість покращення, виправити роботу після зворотного зв'язку.

Рефлексивні листи, де перед підсумковою оцінкою учні пишуть, що вони засвоїли, що було складно, як долали труднощі.

Портфоліо успіхів, учні збирають власні досягнення, що підсилює відчуття прогресу.

Емоційно-психологічний аспект.

Мета: створити атмосферу без страху перед оцінкою.

Стратегії: використовувати позитивне формулювання («Ще потрібно попрактикуватися», замість «Погано зроблено»), особливо без покарання оцінкою, не знижувати бали за поведінку чи запізнення. Підтримка доброзичливої атмосфери на уроках, де помилка – частина навчання.

Приклади практик [25, 27]:

а) «Сходинки успіху» - учні бачать свій поступ у вигляді рівнів (наприклад, «Я розумію – Я пояснюю іншим – Я можу застосувати»).

б) «Сигнал настрою» - коротке самооцінювання після завдання: червоний (важко), жовтий (треба повторити), зелений (готовий).

в) «Міні-рефлексія» - після кожного уроку учні відповідають на запитання: «Що сьогодні в мене вийшло?», «Що спробую зробити краще завтра?».

На основі результатів дослідження можна запропонувати такі стратегії:

- регулярний зворотний зв'язок: коментарі до робіт мають бути конструктивними, конкретними та орієнтованими на розвиток;*
- використання критеріїв оцінювання: чіткі критерії оцінювання допомагають учням розуміти очікування та самостійно оцінювати свій прогрес;*
- рефлексія після завдань: короткі письмові або усні відповіді на запитання «Що я дізнався?», «Що було складно?» стимулюють самоусвідомлення;*
- самооцінювання та взаємооцінювання: учні навчаються аналізувати власні дії та дії однокласників, що сприяє розвитку критичного мислення;*

- підтримка автономії: надання учням права вибору завдань або способу виконання підвищує внутрішню мотивацію.

Стратегії підвищення мотивації учнів через оцінювання ґрунтується на перетворенні оцінки з інструменту контролю на засіб розвитку й підтримки. Ефективне оцінювання має не лише фіксувати рівень знань, а й допомагати учням усвідомлювати власні досягнення, помилки та шляхи для покращення результатів.

Поєднання формувального та підсумкового оцінювання, надання учням зворотного зв'язку, можливості самооцінювання, підтримка особистісного зростання й створення позитивного емоційного клімату сприяють розвитку внутрішньої мотивації до навчання.

Таким чином, оцінювання, побудоване на довірі, підтримці й співпраці, стає потужним засобом формування в учнів відповідальності, впевненості у власних силах і бажання постійно вдосконалюватися.

Практичні рекомендації щодо застосування формувального оцінювання у закладах загальної середньої освіти спрямовані на підвищення якості навчання через активну участь учнів у процесі оцінювання. Наприклад, формувальне оцінювання допомагає вчителям не просто перевіряти рівень знань, а керувати навчанням, надаючи учням своєчасний і змістовний зворотний зв'язок, що мотивує до подальшого розвитку.

Для ефективного впровадження цієї системи вчителям важливо:

- чітко формулювати критерії оцінювання та робити їх зрозумілими для учнів;
- систематично використовувати самооцінювання і взаємооцінювання;
- застосовувати індивідуальний підхід до кожного учня, підтримуючи його успіхи;
- створювати дружню атмосферу співпраці, де помилки розглядаються, як природна частина навчання;

- надавати зворотний зв'язок, що орієнтований на розвиток, а не лише на результат.

Отже, формувальне оцінювання – це не додатковий елемент навчального процесу, а ключова педагогічна стратегія, яка сприяє підвищенню мотивації, розвитку критичного мислення, відповідальності та самостійності учнів, формуючи в них готовність до безперервного навчання впродовж життя.

4.2. Рекомендації для вчителів щодо ефективного використання формувального оцінювання

Формувальне оцінювання – це система, спрямована на підтримку навчання, розвиток самостійності та відповідальності учнів. Його ефективне застосування потребує продуманого підходу та педагогічної гнучкості [7, 8].

Для ефективного формувального оцінювання вчителі повинні:

- ставити чіткі визначення цілей і критеріїв оцінювання;
- формулювати навчальні цілі уроку у зрозумілій для учнів формі;
- розробляти прозорі критерії успіху, які дозволяють учням оцінити свій рівень досягнення;
- обговорювати ці критерії з учнями перед початком роботи – це підвищує їхню залученість та відповідальність;
- надавати регулярний і якісний зворотний зв'язок;
- надавати конкретний, доброзичливий та конструктивний зворотний зв'язок;
- звертати увагу не лише на помилки, а й на поступ та сильні сторони учня;
- уникати оцінок у балах на етапі формувального оцінювання – вони часто знижують мотивацію;
- залучати учнів до процесу оцінювання;
- використовувати самооцінювання, нехай учні аналізують, що їм вдалося, а що потребує вдосконалення;

- застосовувати взаємооцінювання в парах чи в групах – воно формує критичне мислення та комунікативні навички;
- створювати «щоденники успіху» або рефлексивні картки, де учні записують свої досягнення;
- використовувати результатів оцінювання для планування навчання;
- аналізувати результати формувального оцінювання, щоб коригувати подальше навчання;
- диференціювати завдання відповідно до потреб і рівня підготовки учнів;
- використовувати результати не для контролю, а для удосконалення освітнього процесу;
- створювати підтримувальне освітнє середовище;
- формувати атмосферу довіри, партнерства та відкритості;
- заохочувати учнів до запитань і самостійного пошуку відповідей;
- сприймати помилку, як можливість для навчання, а не як невдачу;
- застосовувати різноманітні форми і методи оцінювання;
- використовувати різні методи: спостереження, усне опитування, міні-тести, проекти, портфоліо, творчі роботи;
- застосовувати візуальні інструменти – «світлофор настрою», «термометр успіху», «сходи до мети»;
- підбирати методи, які відповідають віку, рівню та інтересам учнів;
- ознайомити учнів із принципами формувального оцінювання на початку навчального року;
- використовувати різні форми зворотного зв'язку: письмові, усні, графічні;
- створювати безпечне середовище, де помилки сприймаються, як частина навчання;
- впроваджувати елементи формувального оцінювання поступово, адаптуючи їх до віку та рівня учнів;
- проводити обговорення результатів з учнями, залучаючи їх до постановки цілей.

Рекомендації для вчителів

- а) формулюйте чіткі цілі*, звичайно з учнями визначайте зрозумілі та вимірні цілі уроку, щоб учні знали, чого від них очікують;
- б) залучайте учнів*, заохочуйте учнів брати активну участь у процесі оцінювання, у тому числі через самооцінювання та взаємооцінювання;
- в) надавайте ефективний зворотний зв'язок*, оскільки своєчасний, чіткий та конструктивний зворотний зв'язок, що вказує на сильні сторони та шляхи для покращення, а не лише на помилки;
- г) використовуйте різноманітні інструменти*: оскільки застосовуйте різні методи оцінювання (усні опитування, дискусії, спостереження, проекти, цифрові інструменти), щоб отримати повну картину знань учнів;
- д) розробляйте критерії*: особливо чітко пояснюйте критерії оцінювання, щоб учні розуміли, за якими стандартами оцінюється їхня робота;
- е) стимулюйте рефлексію*: звичайно допомагати учням розвивати навички рефлексії, щоб вони могли аналізувати свою діяльність та робити висновки;
- є) коригуйте процес навчання*: використовуйте результати оцінювання для коригування власних методів викладання та адаптації навчального процесу до потреб учнів;
- ж) співпрацюйте з колегами та батьками*: обмінюйтеся досвідом з іншими вчителями та інформуйте батьків про принципи формувального оцінювання.

Переваги формувального оцінювання: забезпечує мотивацію; рівний доступу до якісної освіти; зворотній зв'язок між учасниками освітнього процесу; розвиває вміння вчитися; сприяє реалізації ціннісного орієнтиру щодо навчання впродовж життя.

Ефективне формувальне оцінювання – це постійний процес співпраці вчителя й учня, який сприяє усвідомленню власного поступу, формуванню навчальної мотивації та розвитку ключових компетентностей.

Ефективне використання формувального оцінювання – це один із найважливіших чинників підвищення якості освіти та мотивації учнів. Його основна мета – допомогти учням навчатися, а не просто перевіряти їх знання.

Для цього вчителю важливо перетворити оцінювання на процес співпраці, де кожен учень розуміє свої сильні сторони, отримує підтримку й знає, як покращити результат. Використовуючи різні форми зворотного зв'язку – усні, письмові, графічні – учитель може зробити навчання прозорим, гнучким і мотивувальним. Чіткі критерії оцінювання, можливість самооцінювання та взаємооцінювання, доброзичлива атмосфера на уроці й орієнтація на особистий прогрес сприяють розвитку в учнів відповідальності, впевненості у власних силах та внутрішньої мотивації до навчання.

Отже, формувальне оцінювання – це не просто педагогічна технологія, а філософія навчання, у центрі якої стоїть учень, його розвиток і успіх. Учитель, який застосовує цей підхід послідовно й усвідомлено, стає не оцінювачем, а партнером у навчанні, що підтримує, надихає і сприяє самореалізації кожного учня [13].

4.3. Можливі труднощі щодо впровадження формувального оцінювання та шляхи їх подолання

Впровадження формувального оцінювання часто супроводжується певними труднощами, а саме:

- 1) недостатнє розуміння сутності формувального оцінювання;
- 2) учителі іноді сприймають його, як «ще один вид контролю» або «заміну традиційних оцінок», а не як процес зворотного зв'язку;
- 3) учні та батьки можуть не розуміти, навіщо потрібне оцінювання без балів.

Шляхи подолання:

- 1) проведення тренінгів, семінарів і методичних об'єднань для педагогів;
- 2) інформування батьків та учнів (через батьківські збори, буклети, шкільний сайт) про мету та переваги формувального оцінювання;
- 3) обмін досвідом між педагогами, створення спільнот практики;
- 4) брак часу для впровадження;
- 5) формувальне оцінювання потребує більше часу на спостереження, надання зворотного зв'язку, самооцінювання тощо;

- 6) інтегрувати елементи оцінювання у звичайний навчальний процес (короткі усні коментарі, міні-рефлексії);
- 7) використовувати цифрові інструменти (Google Forms, Padlet, LearningApps тощо) для швидкого збору зворотного зв'язку;
- 8) починати з малого – упроваджувати поступово, спочатку кілька елементів;
- 9) складність зміни ролі вчителя;
- 10) учителю доводиться переходити від ролі контролера до ролі наставника й партнера, оскільки це потребує внутрішньої готовності й нових навичок;
- 11) розвиток педагогічної рефлексії, коучинг для вчителів;
- 12) підтримка з боку адміністрації (мотивація, визнання новаторських підходів);
- 13) спільне планування з колегами для обміну досвідом;
- 14) невміння учнів здійснювати само- та взаємооцінювання;
- 15) учням важко адекватно оцінювати себе й однокласників, особливо на початку;
- 16) навчати учнів рефлексії та самооцінюванню (наприклад, через «Щоденник успіху» або рубрики з чіткими критеріями);
- 17) використовувати позитивно сформульовані критерії («Я вмію...», «Я навчився...»);
- 18) створювати доброзичливу атмосферу, де помилки сприймаються, як частина навчання;
- 19) тиск традиційної системи оцінювання (бали, журнали, звітність);
- 20) формувальне оцінювання важко поєднати з вимогою регулярного виставлення оцінок;
- 21) поєднувати формувальне оцінювання з підсумковим – використовувати коментарі для підготовки до контрольних робіт;
- 22) вести внутрішні записи про прогрес учнів (портфоліо, чек-листи, карти спостережень);
- 23) пояснювати адміністрації й батькам, що формувальне оцінювання підвищує результати підсумкового.

Психологічна неготовність учасників освітнього процесу, оскільки деякі вчителі, учні чи батьки не довіряють новим методам [10].

Шляхи подолання:

- поступовість упровадження, демонстрація позитивних результатів;
- відкрите спілкування та спільне обговорення успіхів і труднощів;
- підтримка з боку шкільної адміністрації.

Впровадження формувального оцінювання у навчальний процес є важливим кроком до підвищення якості освіти [15], оскільки воно спрямоване на підтримку учня, розвиток його самостійності, критичного мислення та відповідальності за власне навчання. Проте цей процес супроводжується низкою труднощів – від недостатнього розуміння сутності оцінювання і браку часу до психологічної неготовності педагогів, учнів та батьків.

Подолання цих труднощів можливе за умови професійної підтримки вчителів, налагодження ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу, використання сучасних інструментів та поступового впровадження елементів формувального оцінювання у повсякденну практику. Важливо, щоб оцінювання сприймалося не як контроль чи покарання, а як засіб навчання, розвитку й самовдосконалення.

Отже, успіх упровадження формувального оцінювання залежить від системного підходу, підтримки адміністрації школи, підготовки педагогів і створення сприятливого освітнього середовища, у якому кожен учень має можливість розвиватися, усвідомлювати власний прогрес і відчувати себе успішним.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні було підтверджено, що формувальне оцінювання позитивно впливає на навчальну мотивацію учнів.

Результати виконання магістерської роботи:

- було проаналізовано зміст і методи формувального оцінювання, а також взаємозв'язок оцінювання і навчальної мотивації учнів;
- були розроблені критерії оцінювання рівня навчальної мотивації учнів. Усі критерії мотивації продемонстрували позитивну динаміку в експериментальній групі;
- було показано, що учні, які отримують регулярний зворотний зв'язок, демонструють вищий рівень пізнавального інтересу, активності та самостійності;
- впровадження формувального оцінювання сприяє створенню позитивного емоційного клімату в класі, зменшенню страху перед помилками та розвитку рефлексії;
- порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп підтверджує позитивний вплив формувального оцінювання на мотивацію;
- практичне застосування формувального оцінювання потребує методичної підготовки педагогів, адаптації навчальних матеріалів та підтримки з боку адміністрації закладу освіти.

Отже, формувальне оцінювання є ефективним інструментом підвищення навчальної мотивації учнів, особливо в умовах компетентнісного підходу.

Результати магістерської роботи можуть бути корисними для вчителів фізики у їх професійній діяльності та для студентів при проходженні педагогічної практики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матеріали XII-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми сучасної науки” / За редакцією Юрія Матуріна, Ігоря Столярчука. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2025. -676 с. -Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1c2XIHVXVTGpOVjSbnCmcwdux3ImF8MD_/view. (Дата звернення 05.09.2025)
2. Беспалько В.П. Складові педагогічної технології / В. П. Беспалько. Педагогіка, 2002. - 192 с.
3. Вербицький А. А. Контекстне навчання в компетентнісному підході/ А.А. Вербицький. Педагогіка, 2006. – № 1. - С. 39– 46
4. Зеер Е.Ф. Компетентнісний підхід до організації професійної освіти / Е. Зеер, Е. Симанюк // Вища освіта. - 2005. - N 4. - С. 23-30.
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/law/2232/#google_vignette. (Дата звернення 05.09.2025).
6. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер; Наук. ред., передмова О. І. Пометун. К.: Плеяди, 2006.- 220 с.
7. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Науково-методичний посібник. Х.: Видавнича група «Основа»: «Тріада+», 2007. 112 с.
8. Терещук С. І. Технології розвитку критичного мислення у навчанні фізики. Українські студії в європейському контексті. 2022. № 5. С. 214–227.
9. Шарко В.Д. Сучасний урок. -К.: 2006, 224 с.
- 10.Виговський Л.С. Психологія мотивації навчання . — Київ: Либідь, 2012.
- 11.Ковальчук О. Формувальне оцінювання як засіб розвитку мотивації учнів // Освіта України.№3, 2021.
12. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання. Наказ МОН України від 02.08.2024, № 1093. Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1093729-24#Text>. (Дата звернення 05.09.2025).

13. Дубровська Н. Методика діагностики навчальної мотивації школярів. — Харків: Основа, 2015.
14. Предик А. Формувальне оцінювання як ключовий чинник якісної освіти в НУШ.- Харків: Основа, 2022.
15. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – Київ, Державна служба якості освіти, 2019 - 240 с.
16. Вілмут Джон. Оцінювання для навчання/за ред. І. Є. Булах, М. Р. Мруга.– К.: Майстер-клас, 2007.–170 с.
17. Лукіна Т. О. Педагогічна діагностика : завдання, методи , інструменти : Навч.-метод. матеріали до модуля. – К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти» , 2007. – 50 с.
18. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібик Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
19. Основи педагогічного оцінювання. Частина 1. Теорія : навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників [Текст] / За заг. ред. Ірини Буллах . – К. : Майстер-клас, 2005. – 96 с.
20. Оцінювання – фінський підхід. Хурінайнен-Косунен Аня, Палмквіст Рія. Матеріали проекту «Learning together».
21. Таксономія Б. Блума – Режим доступу: http://www.seua.am/eng/new_edu_technol/BloomElicit.htm.
22. Формувальне оцінювання: означення, техніки та інструменти : блог URL: <http://formativeasua.blogspot.com/>.
23. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: Навчально-методичний посібник /За наук. ред. О. І. Щербак. – Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», – 2014. – 136 с.

- 24.15 цифрових інструментів для формативного оцінювання учнів. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4306-15-tsyfrovykhinstrumentiv-dliaformatyvnoho-otsiniuvannia-uchniv>.
25. Як оцінювати без оцінок: покрокова інструкція сучасного вчителя URL: <https://osvitoria.media/experience/yakotsinyuvaty-bez-otsinok-pokrokovoinstruktsiya-suchasnogovchytelya/>.
26. Кулешова О. А. Формувальне оцінювання у базовій школі : навчально-методичний посібник / О. А. Кулешова. – Миколаїв : ОППО, 2022. – 100 с.
27. Тетяна Кібиш. Майстерність формуального оцінювання: практичний порадник для вчителів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [Порадник для вчителів "Майстерність формуального оцінювання" |](#)